

KRING ÅRETS VAL

HÖSTENS valstrid har hittills haft svårt att fånga intresset. De stora avgörandena i krigets slutakt, där nästan varje dag varit fylld av nya motgångar för det allt mer och mer isolerade Tyskland, ha varit en för stark konkurrent om uppmärksamheten. Hittills ha dock de dramatiska krigshändelserna legat på ett så stort avstånd från våra gränser, att ingen ännu talat om att uppskjuta valen — sedan 1941 ger ju riksdagsordningen riksdagen möjlighet att fatta ett uppskovsbeslut med $\frac{3}{4}$ majoritet. De som i så fall skulle ha intresse av ett års uppskov vore väl närmast socialdemokraterna.

Även om anslutningen till valmötena inte lär vara över sig — vi befinna oss dock ännu några veckor från den 17 september — motses valets utgång i år med större intresse än på länge. Sannolikt kommer valdeltagandet att stegras betydligt i jämförelse med 1940; om det når upp till 1936 års rekordsiffra, 74,5 %, är dock mera ovisst. De flesta röstberättigade ha säkerligen åtminstone instinktivt på känn, att valet på ett helt annat sätt än för fyra år sedan angår dem.

Valstriden började med den energiska propagandan för ökad kvinnorepresentation — av listorna att döma är det dock mindre troligt att det sammanlagda antalet kvinnliga riksdagsledamöter kommer att ökas nämnvärt, såvitt inte rent av motsatsen kommer att inträffa. Valstriden fortsatte med de många lokala uppgörelserna om karteller mellan de borgerliga; i många län funnos spekulativa önskemål särskilt hos mellanpartierna om underkartell, men en framtvingen central uppgörelse mellan bondeförbundet och högererna stäckte dylika planer. De tre borgerliga partierna samverka i år i alla de 28 valkretsarna, utom en enda, nämligen Göteborgs stad, troligen med konsekvens att den borgerliga vinst, som där finns inom räckhåll, uteblir. Nästa etapp var olika organisationers närgångna rundfrågor till partierna, hur dessa ställa sig till den ena eller andra specialfrågan; dessa enquetes ha varit talrikare i år än tidigare, men de få antagligen ingen större betydelse för valet. Och sedan kunde den stora målskjutningen börja, kompletterad med översällningar av broschyrer och all den personliga bearbetning, som särskilt socialdemokraterna och bondeförbundet organiserade.

Under förra kriget, då missnöjet var vresigt och lätt att blåsa

upp i många läger, fingo nya partier vind i seglen. Vänstersocialisterna bröto sig ur och klövo det socialdemokratiska partiet samt fingo 11 mandat vid 1917 års val. Under krigets slutakt startade det kommunistiska partiet, givetvis under signalerna från Moskva och Lenins ryska revolution. Bland jordbrukarna debuterade då de moderna klassbetonade bondepartierna, bondeförbundet och jordbrukarnas riksförbund, och inhöstade hösten 1917 9 resp. 3 mandat. I år framträder som det utrikespolitiska missnöjets och de nya budskapens parti Radikala Landsföreningen, dock blott i ett par tre valkretsar. Ingen har ännu profeterat om någon större framgång för detta nya parti, utom möjligen i att försvaga de borgerliga och därigenom öka de kommunistiska chanserna. Inte heller de nationalsocialistiska sympatisörerna — vilkas olika schatteringar i Stockholm gå ihop om kartell — torde kunna påräkna större succé nu under nazismens dödskamp än förr under dess maktansvällning. Några nya partiriktningar av betydelse kommer det andra världskriget alltså inte föda fram i vårt land. Däremot kan det under en kris alltid pyrande missnöjet ge de partier, som ha de minsta hämningarna, extra vinstchanser. Bondeförbundet räknar sålunda tydligen med att helt eller delvis återvinna de åtta mandat, som de förlorade för fyra år sedan — trots att jordbruksministern, hr Pehrsson-Bramstorp, varit densamme vid 1936, 1940 och 1944 års val. Kommunisterna göra sig räkning på ännu större mandatfångst. Troligen ha dock socialdemokraterna numera hunnit att systematiskt neutralisera verkningarna av deras agitation, bl. a. genom en rad av diskussionsmöten ute i landet och genom eftergifter mot kommunisterna vid årets riksdag. Det skulle därför förvåna, om kommunisterna komma upp till mer än omkring tio mandat. Siffran är ju i och för sig hög, men dock inte högre än vad kommunister av Kilboms- och Sillénsorterungar ungefär registrerade vid valen 1928 (8), 1932 (8) och 1936 (11). Det bör emellertid anmärkas, att socialdemokraterna i år för första gången sedan det vänstersocialistiska partiets tid verkligen synas frukta konkurrensen från ett parti till vänster. Förr om åren ha de, med rätta, ansett att kommunisterna eller andra vänsterriktningar befunnit sig i ett tillstånd av hopplös stabilitet, utan några utsikter till förökelse. Socialdemokraterna ha därför förr om åren inte tagit så stor notis om dem. I år äro kommunisternas röstpotential svårberäkneligare, och därav koncessionerna i riksdagen mot dem.

Det har många gånger sagts under valrörelsen i år, att denna i hög grad liknar 1928 års, då striden koncentrerades kring hr Wig-

forss' och den nu glömde italienske nationalekonomen Rignanos attacker mot arvsrätten. Redan den omständigheten att den borgerliga samverkan i år är bredare än någonsin tidigare ända sedan proportionalismens införande för 35 år sedan bär syn för sägen. År 1940 höllo socialdemokraterna inne med sina sociala och ekonomiska framtidsplaner. Allt kretsade kring den yttre vakthållningen, om vilken ingen meningsskiljaktighet rådde. De kunde arbeta i lä och inhösta stora valframgångar. År 1942 måste de delvis bekänna färg; som bekant hejdades då deras expansion. I år ha de öppet skjutit kravet på ekonomisk »omdanning» av samhället i förgrunden. Den nuvarande majoriteten vill inte åtnöja sig med att äga den politiska makten i samhället; den vill inte stanna förrän staten tillvällat sig ledningen av näringslivet och genom majoriteten utövar denna ledning. Eftersom det socialdemokratiska partiet för åtskilliga år framåt disponerar över majoriteten i första kammaren blir andrakammarvalet avgörande för den framtida sociala och ekonomiska strukturen av vårt land. Få socialdemokraterna ensamma eller tillsammans med kommunisterna majoritetsställning i den »folkvalda», kunna de inte längre stanna vid ord; kommunisterna om inga andra skola veta att ständigt påminna dem om »omdarnings»-programmet. Ingen kan betvivla att ett förverkligande av detta program så småningom kommer att helt omgestalta vårt gamla frihetssamhälle. Gällde 1940 års val en manifestation för den yttre friheten, avgör 1944 års val den inre. En motgång för det socialdemokratiska partiet och en framrykning för de borgerliga måste föranleda de förra att moderera sig, precis som skedde efter 1928 års nederlag. Även om mandatförlusterna för socialdemokraterna inte skulle bli många, måste de dock få symptomatisk betydelse. Så fastlåsta som partiernas styrkeförhållanden äro hos vårt klassröstande folk, måste de minsta förskjutningar ha värde som fingervisande utslag av opinionens reaktioner.

Till stor förvåning ha socialdemokraterna vid årets val visat en mycket stor stingslighet. De beskärma sig över de borgerligas offensiva metoder. Det finns många autoritära drag hos dagens majoritetsparti. Till dessa hör motviljan mot kritik och gensägelser. Och ändock heter det alltid när det inte är valtider, att demokratiens livskraft just är den fria och öppna debatten. Denna fria medborgerliga diskussion kan tryggas bäst, om intet parti får en dominerande, »statsbärande» ställning. Även ur demokratiens egen synpunkt vore därför ett återställande av den politiska jämvikten från 1936 det högeligen eftersträvansvärda.